

ביאורים

המדרש ציין שתי מידות של ה', שנותנות לתשובה את הכוח לפעול ולשנות את האדם. היה אפשר להבין שכל מידה עומדת בפני עצמה ואין קשר ביניהן, אבל המדרש מדגיש שהן תלויות זו בזו, ובעצם נחשבות לסיבה אחת בעלת שתי פנים.

האם רצון ה' להיטיב עם האדם הוא בעצם ויתור על הכללים? ה' יצר מערכת חוקים רוחנית שהעולם והאדם מתנהלים על פיה, ובכל זאת הוא מאפשר לחרוג מחוקים אלה משום שהוא מרחם על האדם. התפיסה הזו מציירת את טוב ה' כפשרנות, שחסר בה יושר. כביכול הכללים של עולם הטבע חזקים ורציניים הרבה יותר, לעומת הכללים של עולם הרוח שהם גמישים ומשתנים בגלל רחמיו של ה'. אבל האמת היא, שהתשובה לא באה על חשבון הכללים, אלא היא חלק מהכללים ואחד החשובים שבהם. מידת הדין, שבאה לידי ביטוי בחוקים הנוקשים, מציבה רף רוחני גבוה, ותביעה לשלמות ומצוינות. היא אמנם צודקת מצד עצמה, כי היא בסך הכול משרטטת את הגבולות של דרך הישר, אבל היא מתעלמת לחלוטין מכוחות החיים של האדם; יש בה אמת מוחלטת, אבל היא לא מתאימה לעולם שיש בו נוכחות מתמדת של שקר, ולאדם שחשוף לגירויים באופן קבוע. היא מדברת בשפה של מלאכים שלא מכירים מציאות אחרת מלבד רצון ה', ולא מדברת בשפה של בני האדם בעלי גוף מוגבל, שנמצאים במאבק ובהתמודדות יומיומית. הרחמים נועדו לאזן את הדין, כדי שהוא לא יהיה רק אמת, אלא גם ישר. מידת היושר מחייבת להתחשב בחולשות ובתכונות האנושיות, כדי לקבוע את היחס והתגובה הראויה לאדם שחטא. כמו כן היושר נובע מכך שה' רוצה בהצלחת האדם ולא בכישלונו, ולכן הוא לא מסתפק בהגדרת הכללים, אלא בהתאמה שלהם לעולמו של האדם. מאותה הסיבה, טוב ה' לא נובע מוויתור, אלא ממדישה צודקת וישרה להתאים את המתח הרוחני הגבוה לעולם הזה.

הרחבות

• האם הקב"ה ותרן?

כָּל הָאוֹמֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְתָרַן - יִתְּרוֹ לוֹ חַיִּיו. במדרש נאמר: "ערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין והקב"ה מוותר להם שליש מעונותיהם, ומראש השנה ועד יום הכפורים יחידים מתענים והקב"ה מוותר שליש מעונותיהם וביום הכפורים כל ישראל מתעניין ומבקשין רחמים אנשים ונשים וטף והקב"ה מוותר להם את הכל..." [מדרש תנחומא, פרשת אמור, סימן כב].

השל"ה הקדוש, התייחס לדברי המדרש הללו, וכתב: "והיה עולה על דעתי לומר, שהויתור הנזכר כאן, אינו על העבירות מה שהאדם עושה בעצמו, כי כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן כו', אלא קאי על העבירות שכל ישראל ערבין זה בזה [שבועות לט א]. והשם יתברך מוותר בערב ראש השנה שליש מהערבות של כל ישראל זה בעד זה. ואחר כך בעשרת ימי תשובה, השליש השני כו'". [של"ה, מסכת ראש השנה, פרק תורה אור, סעיף נו].

בספר נפש החיים, דן בדברי המדרש על "האומר הקב"ה ותרן", וכתב: "ולכאורה יפלא הלא אפילו אדם איש חסד מתנהג במדת וותרנות. אמנם הוא כמו שכתבנו לעיל שאינו על דרך העונש ונקימה חס ושלום רק חטאים תרדף רעה שהחטא עצמו הוא עונשו כי מעת הבריאה קבע הוא יתברך שמו כל סדרי הנהגת העולמות שיהיו תלויים כפי התעוררות מעשי האדם הטובים ואם רעים חס ושלום שכל מעשיו ועניניו נרשמים מאליהם כל אחד במקורו ושרשו... לזאת אין שייך וותרנות בזה" [נפש החיים שער א, פרק יב]. בעל 'נפש החיים' מסביר כאן, שבעצם בריאת העולם נקבע שמעשי האדם הם עצמם יהיו הגורמים למה שיקרה בעולם, ולכן העונש הוא תוצאה ישירה של מעשי האדם ולא חלילה עונש ונקמה של הקב"ה.

שאלות לדין

- מה זה "להיות יהודי טוב"? האם יש מושג כזה בכלל?
- מדוע אסור לומר שהקב"ה ותרן ואילו מהאדם יש דרישה לוותר לפעמים?
- מדברי המהר"ל יוצא שהיושר והטוב מגדירים זה את זה. ניתן לומר זאת גם על רחמים ואכזריות. חישבו על עוד זוג מידות נוסף והסבירו את הקשר ביניהם.

לע"נ שמעון בן איז'ה מלכה ד"ל

וַיִּמָּאֵר: לְמָה הוּא טוֹב? בְּשָׁבִיל שְׁהוּא יִשְׂרָאֵל, וְלְמָה הוּא יִשְׂרָאֵל? בְּשָׁבִיל שְׁהוּא טוֹב, טוֹב עִם יִשְׂרָאֵל רָצָה לֹאמַר פִּי ה' יִתְּבַרְךָ הוּא טוֹב מִפְּנֵי שְׁהוּא מִיִּטִּיב אֶל הַכֹּל, וְלֹא שְׁהוּא טוֹב הֵזֶה בְּלֹא טַעַם, שְׁאֵם יְהִיֶּה ה' יִתְּבַרְךָ מִיִּטִּיב לְבְרִיּוֹת וְלֹא הֵיךָ טַעַם אֶל הַטוֹב - אֵין זֶה רְאוּי שְׁיִקְרָא טוֹב. כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ זְכָרֹנָם לְבְרָכָה: כָּל הָאוֹמֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְתָרַן - יִתְּרוֹ לוֹ חַיִּיו* (בבא קמא ג, א), וְלֹא נִקְרָא זֶה טוֹב, שְׁאֵין מִדַּת הַיִּשְׂרָאֵל נֹתֵן זֶה לְוִתֵּר בְּחֻנָּם, וְלִכְּךָ אָמַר: לְמָה הוּא טוֹב בְּשָׁבִיל שְׁהוּא יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר שְׁהַיִּשְׂרָאֵל עִם הַטוֹב.

וְכֵן מָה שְׁאֵמַר: לְמָה הוּא יִשְׂרָאֵל? בְּשָׁבִיל שְׁהוּא טוֹב, רָצָה לֹאמַר שֶׁה' יִתְּבַרְךָ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא שְׁהַיִּשְׂרָאֵל שְׁמַעְמִיד ה' יִתְּבַרְךָ מִדַּתוֹ עַל תְּכָלִית הַדִּין וְלְכָלוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת, שְׁאֵין רְאוּי שְׁיִקְרָא זֶה יִשְׂרָאֵל, כִּי אֵין אֶפְשָׁר שְׁיְהִיָּה הָעוֹלָם קָיָם כְּפֶאֱשָׁר יְהִיֶּה ה' יִתְּבַרְךָ נוֹהֵג בְּמִדַּת הַדִּין לְגַמְרִי? אֲבָל לְמָה ה' יִתְּבַרְךָ יִשְׂרָאֵל? מִפְּנֵי שְׁהוּא טוֹב, שְׁעַם הַיִּשְׂרָאֵל הוּא הַטוֹב וְזֶהוּ הַיִּשְׂרָאֵל הַגָּמוּר כְּפֶאֱשָׁר עִם הַיִּשְׂרָאֵל הַטוֹב.

ישר עם טוב

